

АХСИАГ НА ФАУУЛАХЕЗ УА, УОМÆЙ ТУХГИНДÆР АМА БАГЪАТÆРДÆР НÆЙЙЕС!..

МАМСУРАТИ Дæбе (1909-1966), финсæг: «Размæтæхæги... фулдæр мæтæ фæууы. Е æнæгъæнæ балций туххæй дæр дзуапп дæттуй, уæдта ин æ балхæй алкедæр хеуæнæй гъæуайкæнуйнаг æй. Уæлдай гъæуайкæнуйнаг ба ин æнцæ æригæнттæ, фиццаг хатт ка тæхуй, етæ...» Аци загъд уæлдай ахсиаг æй абони – нæ ирæзгæ фæлтæртæн гъæуама уæн рæстæвæндаггæнæг, цæмæй ма радзæгъæлтæ уонцæ нури æзнæт уавæрти.

Цæун райдæдта 1993 анзи мартый

0+

Дигорæ

№25 (994) 2025 анзи 5 июль – сосæни мæйæ

Аргъ 1 туман

НÆ ФИДИБÆСТÆН РÆСТУОДÆЙ ХЪИАМÆТГÆНГУТÆ НИН ИМИСУЙНАГ ДЕНЦÆ!..

**«ЗÆЛЛАНГ
ГЪÆЛÆСÆЙ
ÆЗ ЦАРДИ
НИККÆНДЗÆНÆН
ТОХИ ЗАР...»**

БЕСАТИ Тазе

Зæлланг гъæлæсæй æз царди
Никкæндзæнæн тохи зар.
Исæхсæддзæнæн нæ арти,
Нæбал гурдзæнæй мæ гал.

Ниццæйфæнздзæнæй мæ зари
Бæрзонддæр хъурæй къæдзæх
Ка ма баддзæнæй хæдзари,
Гъæздзæнæй рæуæг мæ бæх.

Ку æрлæууа æндæр дзаман,
Ку багъæуа фулдæр тох,
Искæндзæнæн хуæздæр амал;
Нæ зæгъдзæнæн уæддæр «ох».

Низардзæнæн зæллангдæрæй
Дзилли номæй мæ хæтæл.
И зартæ ма тохи гъæрæй
Нæ уодзæнæн æз мæтъæл.

Зæлланг гъæлæсæй мæ царди
Никкæндзæнæн тохи зар.
Нæ мин райсдзæнæй мæ барти
Некæдæр бони и хъал.

Уотæ финста **Бесати Тазе** æ исфæлди-
стадон цардвæндаги райдайæни æ фиццаг
æмдзæвгитæй еуеми. Ама æ еци нифсхаст
зæрдуйагæ – «Никкæндзæнæн тохи зар» –
нæ райивта, е нæ, фал æй тухгæй-тухгин-
дæргæнгæй фæлгонц кодта æ берæвæрсуг

литературон ама публицистикон исфæлди-
стади. Ае агазиау фæллæнттæ æнæгъæ-
нæйдæр адтæнцæ адæмæн хуарздзийнадæ
фæууни сæрбæлтау ама син аргъæнæг
дæр етæ 'нцæ. Ама нури рæстæгæти дзиллæ
киунугутæ кæсунмæ уойисæбæл тулаваст
кæд нæбал æнцæ, уæддæр ин зæрдæхцæ-
уæнæй кæсунцæ æ уадзимистæ.

Мах ба ин æ рохс ном уомæ гæсгæ ими-
сæн, ама нæ номдзуд финсæг ама публи-
цист Бесати Урусбий фурт Тазей райгурдбæл
27 юни исæнхæст æй финддæс ама фонд-
зинсæй анзи (1910-1981). Уомæ гæсгæ аби-
ни нæ газети мухур æрмæг æ цардвæндаги
туххæй, уæдта æ финст уадзимистæй кæци-
дæрти дæр (3-7-аг фæрстæбæл).

АХСИАГ МАДЗАЛ

ЦÆУЙ МА ТУГЪД...

Уæлахези хабар ку
фегъустан, уæд нæ афи-
цæртæ ама рæнгъон æф-
сæддонтæ куд цийнæ код-
тонцæ, уой радзорунмæ
зин исарæхсæн æй. Берæ
къуæрттæ алли хотух-
тæй кади æмæхстæн, берæ
æфсæддонти топпитæй
намуси гæрæхтæн банцай-
æн нæбал адтæй. Мадта
си аци рæнгъитæ финсæг
дæр æ хуæдæхсæй гилдзи-
ти æнæгъæнæ къолл раре-
вæд кодта. Е адтæй уæхæн
уалдзигон арæигъæр, ама
фашизмбæл фæхъхъаурæ-
гин уни кадæнгæ, уæлахези
симфони ка 'рцагъта.

Гитлер ама æ хъозон-
тæ сæ маргæйдзæг пълан-
тæ, æнæуинон гъуддæгутæ
кæцæй фæттудтонцæ, еци
Берлини рейхстаги къумти
æз дæр æрзилдтæн. Аз дæр
ин æ фарсбæл ниффинстон
«Фудбон ама фудлæг берæ
нæ хæссунцæ...»

Уотæ имиста тугъди фæу-
уни ама Уæлахези бони Устур
Фидибæстон тугъди архайæг
нæ зундгонд поэт Муртази
Барис. Ама фашизми хела-
гæдонæ Берлини рейхстаги
фарсбæл ци загъд ниффинста,
е бæргæ раст æй. Фал бæлах
ба е æй, ама цæйбæрцæдæр
рæстæг рацæуы, уæдта бабæй
фæззиннуй фудлæг ама æ
фудæзмæнстæй бабæй адæ-
мæн ралæуунцæ фудбæнттæ.
Рæстзæрдæ дзиллити бабæй
багъæу æверхъау тохи бацæ-
ун. Ама абони дæр уотæ нæй?
Нæ намусгин фидтæлтæ гер-
майнаг фашизм ку ниддæрæн
кодтонцæ, уæд уотæ æнгъæл
адтæнцæ ама 'й бундзагъд
никкодтонцæ... Фал... Рацу-
дæй рæстæг, ама бунбауинаг
нацизм бабæй æ сæр исдард-
та – нур ба Украини. Ама ба-
бæй нæ багъудæй æ нимæ
тохи бацæун.

Уомæ гæсгæ зæрдæбæл
æрбалæууы, нæ абони дзубан-
ди ке имисуйнæгтæй райдæд-
тан, еци Муртази Барисæн нæ
иннæ тугъдон поэт Цæгæрат
Максим кæддæр ци æмдзæв-
гæ балæвар кодта, е.

Цæуы ма хæст.
Цæхæр арт судзы бæстыл.
Нæ сæрмæ бады даргъ
фæндæгты рыг,
Мæлæт сырдау æрбахъуызы
нæ фæрсты;
Нæ фæдыл зилы маргæйдзæг
нæмыг.

Цæуы ма хæст.
Бындзарæй ризың хæхтæ.
Æнкъуысы зæхх,
тыхджынæй ниуы уад.
Нырмæ бырсы
фæстаджы стыр гæрæхты
Йæ риуы 'мбæрц
Уæрæсейаг
салдат.
Цæуы ма хæст...

НÆ УОДВАРНИ ГЪОМУСАДИ СÆРБÆЛТАУ АРКАЙУНÆЙ ИХÆСГИН АН ЕУГУРÆЙ ДÆР

**ГАЗЕТ «ДИГОРÆ» –
АЛЛИ БИЙНОНТÆН!**

**ГАЗЕТ 2025 АНЗИ ДУККАГ
ÆМБЕСÆН РАФИНСУНИ АРГЪ
ÆЙ 394 СОМИ 38 КЪАПЕККИ
(ТУГЪДИ АМА ФÆЛЛОЙНИ
ВЕТЕРАНТÆН БА –
345 СОМИ 48 КЪАПЕККИ)**

**ГАЗЕТ «ДИГОРÆ»
РАФИНСУН ДЕНГЪЕЗУЙ
«УÆРÆСЕЙ ПОЧТИ»
ЕУГУР ХАЙÆДТИ ДÆР,
УÆДТА МУХУР ИУАРÆГ
ПОСТХÆСГУТÆМÆ ДÆР**

ЕВГЪУД РÆСТÆГУТИ ФАРНÆ НÆ ЕВГЪУЙ – НУРИ ДОГИ ДÆР НИН НИФСДÆТТÆГ АМА РАЗÆНГАРДГÆНÆГ АЙ!..

Аци æмдзæвгæ Максим ниф-финста 1944 anzi, Венгри немучаг-фашистон æрбалæборгутæй уæгъдæ кæнуни тугъдтити рæстæг... Цулпаринсæй анæмæй фулдæр рацудæй уæдæй нурмæ, фал бабæй æй уинæн: цæуй ма тугъд... Дуйней адæмтæн адзалхæссæг тухти нихмæ тох... Еци тохи фæууæлахез уни ихæс бабæй æхемæ райста нæ Фидибæстæ.

Æнæмæнгæ си фæууæлахез унæн ба агъазиау агъазгæнæг исуй Райгурæн бæсти сæрбæлтау нæ фидтæлти табуйæг тохи фæлтæрддзийнади нифсдæттæг исуй уони сæрæндзийнадæ.

Уомæ гæсгæ устур æргом æздæхт цæуй, цæмæй нæ дзиллæ уæлдайдæр ба нæ ирæзгæ фæлтæртæ бæлвурдæй зонцæ нæ фидтæлти кадæ ама намуси хабæрттæ, уонцæ син зæрдтагон ама багъæуаги Фидибæсти сæрбæлтау рæстуодæй архайунмæ разæнгардгæнæг. Еци нисанеуæгæй нæмæ еудадзугдæр арæст цæуй берæ аллихузон мадзæлттæ. Уонæй еу – нæ республики Парламенти хъæппæрсæй Национ музейи фæзуати æнхæстгонд након-практикон семинар «Победа одна на всех». Цæмæдесаг рауадæй уомæй дæр, ама æ райдайуни размæ музейи бацæуæни арæст æрцудæй сæрмагонд равдист. Фæууинæн си адтæй не 'мзæнхон тугъдонтæ Устур Фидибæстон тугъди ци алæмæти лæгдзийнæдтæй фæскъæлхтæнцæ, уомæн бæлвурд цæстуингæ æвдесæнтæ. Адтæй си аййевæдти училищæй рауагъдонти конд хузтæ. Етæ хузæкæнуйнади фæрæзнити фæрци равдистонцæ цæйбæрцæбæл табуйæг син æнцæ Устур Фидибæстон тугъди цаутæ ама хабæрттæ, нæ Уæлахез исфæлдесæг бæгъатæрти рохс нæмттæ. Сувæллæнтти организацитæ, æригæнтти æзмæлди минæвæрттæ, бархеонтæ бацæттæ кодтонцæ, абони сæрмагонд æфсæддон операций архайæг бæгъатæр тугъдонтæн ке æрветунцæ, сувæллæнттæ ама ахурдзау фæсæвæди къохтæй конд уæхæн дзæумæуттæ, открыткитæ ама финстæгутæй арæст равдист.

Нæ республики Парламенти Сæрдар Тускъати Таймораз, семинар игон кæнгæй æ радзубандий, куд загъта, уотемæй ауæхæн равдиститæ 'нцæ æригон фæлтæри патриотон гъомбæлади ахсигæ фæрæзнæ:

– Абони нæ сæйраг ихæс æй, евгъуд рæстæгугти зæрдæбæлдаруинаг цаутæ ама хабæрттæ зонгæй ама син раст аръ кæнгæй, кæстæрти гъомбæл кæнун адæймаги уодварни хуæздæр менеугутæбæл. Устур Фидибæстон тугъди æнзти Цæгат Иристонæй рандæй дæс ама цулпаринсæй мин адæймагей бæрцæ, етæ ба адтæнцæ нæ республики цæрæг æртинсæй адæмхаттæй минæвæрттæ. Уой куд гъæуама феронх кæнæн? Махæн нæ ахургæнæг нигулайнаг бæститæ нæ 'нцæ, фал – нæ еумæйæг бæсти кадгин анзфинст, нæ адæми, сæ бæгъатæрдзийнадæ ама лæгдзийнадæ.

Семинари рæстæг æригон ахургонд, Абайти Васой номбæл Цæгат Иристони Гуманитарон ама социалон æртасæнти институты историй хайади кæстæр након косæг Секъинати Сослан дзурдта, Устур Фидибæстон тугъди æнзти Цæгат Иристони экономикæ æ архайд фронтæн агъаз кæнунмæ цæхгæр куд раййивта, «Электронцинк», «Победит», Дзæуæгигъæуи вагæнтæцалцæггæнæн завод, авги завод, Садон ама Згиди æрзæткъахæнтæ, ама æндæр промышленнон кустуæттæ, уæдта æхсæнадон организацитæ фронтæн куд агъаз кодтонцæ, тугъдон заказтæ куд æнхæст кодтонцæ, ама Цæгат Иристон гитлеронтæй багъæуай кæнуни куд архайдтонцæ, уобæл.

Устур Фидибæстон тугъди æнзти æгæрон бæгъатæрдзийнадæ равдистонцæ нæ

ЦÆУЙ МА ТУГЪД...

ТУСКЪАТИ Таймораз (астæуæй) зонгæ кæнуй равдисти æрмæгугти хæццæ.

силгоймæгтæ дæр. Уонæй хъæбæр берети нæмттæ сæ тугъдон æскъæлхтдзийнæдтæмæ гæсгæ райгъустæнцæ айдагъ Иристонбæл нæ, фал еугур бæстæбæл дæр. Ама уой фæдбæл дæр семинари цудæй дзубанди. Куд си загъд æрцудæй, уотемæй, дан, гæнæн цæйбæрцæ адтæй, уотæ син сæ нæмттæ æрæмбурд кодта ама сæ хецæн киунугæй рауагъта нæ республики Национ киунугæдонæ. Киунуги ес не 'мбæстаг бæгъатæр силгоймæгти 700 номи. Фал, ке зæгъун æй гъæуй, адтæнцæ фулдæр. Ама гъуддагбæл идарддæр куст цæудзæнæй, – уобæл адтæй Национ киунугæдони информацион-библиографион центри сæргълæууæг Гиоти Светлани радзубанди.

Дзубанди дæр ибæл нæййес, Гиоти Светланæ ци куст æнхæст кæнуй, е хъæбæр ахсигæ ама арфиаг ке æй, е. Ама семинари фæдбæл дзиллон хабархæссæг фæрæзнити ци æрмæгугтæ фæззиндтæй, уоми ин æ архайди хуарзи кой ке ракодтонцæ, е дæр гъæугæ гъуддаг æй. Фал нæмæ æгириддæр раст ба нæ кæсуй, е, ама уой хæццæ цæмæннæ не 'рцудæй амунд, ин-женер-болкъон отставка, историон науки

доктор, Цæгат Иристони гуманитарон ама социалон æртæстити хестæр косæг Батæрти Урусбий (абони, гъулæггæн, не 'хсæн нæбал æй, рохсаг уæд...) хъæбæр æновудæй ке бахъиамæт кодта, нæ республики силгоймæгтæй Устур Фидибæстон тугъди ка архайдта, уони туххæй æрæмбурд кæнунбæл ама сæ хецæн киунугæй («Защитницы Родины»). Дзæуæгигъæу. 2000 анз) ке рауагъта, е. Гиоти Светланæ ин æ кой, ка 'й зонуй, кодтайдæ фал мухури фæрæзнити ба е æвдист цæмæдæр гæсгæ не 'рцудæй.

Семинари рæстæг ма дзубанди цудæй берæ æндæр ахсигæ фарстатæ фæдбæл. Нæ республики Национ музейи генералон директор, историон науки кандидат Цуцити Аслан радзурдта Устур Фидибæ-

стон тугъди æнзти музейи кусты туххæй цæмæдесаг хабæрттæ. Цæгат Иристони Гуманитарон ама социалон æртасæнти институты историй хайади кæстæр након косæг Зассети Георгий дзубанди ба адтæй, цæгатиристийнаг периодикон мухур Устур Фидибæстон æнзти архайди фæдбæл. Идеологон гъомбæлади мухури фæрæзнитæ ахæстонцæ ахсигæ бунат. Сæ редакцити косгутæ нæ фагæ кодта, уомæн ама журналисттæй беретæ рандæнцæ тугъди будурмæ. Фал, уæддæр мухури фæрæзнитæ сæ цудæй нæ фæскъæллумпи 'нцæ. Газеттæ «Рæстдзинад», «Социалистическая Осетия» аллибон мухур кодтонцæ официалон æрмæгугтæ, игъосункæнуйнæгтæ фронтæй, фæскъилдун хабæрттæ ама æндæр æрмæгугтæ. Уой хæццæ ба ма сæ хай хастонцæ тугъди будури бæгъатæрæй ка тох кодта, нæ еци тугъдонтæн агъаз кæнуни арфиаг гъуддагмæ дæр.

«Скифаг-алайнаг æртасæнти Центр»-и након-æртасæн хайади сæргълæууæги ихæстæ æнхæстгæнæг, филологон науки кандидаты Сæлбити Тамир радзурдта бæгъатæрти зарти ахедундзийнæдбæл, Устур Фидибæстон тугъди æнзти зар адæмæн куд агъаз кодта, ама нæ адæми этно-культурон царди бæгъатæрти зар ци бунат ахæссуй, уобæл.

Ирæзгæ фæлтæри патриотон гъомбæлади цуавæр равгитæ ама гæнæнтæ ес ама си куд пайдагонд цæуй, уобæл адтæй ахурадæ ама науки министри хуæдæййæвæг Габети Вадими дзубанди дæр.

Семинари кæронбæттæни сæ гъудитæ загътонцæ культури министр Фидарати Сослан, гуманитарон ама социалон æртасæнти институты сæргълæууæг Хъанухъуати Зæлнинæ ама иннæ архайгутæ.

... Нæ абони радзубандийæн сæргонд «Цæуй ма тугъд...» уæмæ æнахур ма фæккæсæд. Абони æцæгæйдæр бабæй цæуй тугъд, нæ царди сабуйрадæ нин фехалунмæ ка багъавта, уони нихмæ. Ама си гъæуама æнæмæнгæ фæууæлахез уæн. Уомæй нæ ихæсгин кæнуй айдагъдæр нæхе абониккон цардарæст нæ, фал нæ исонибони фæлтæрти ирисхъæ цуавæр уодзæнæй, е дæр. Уой фæдбæл бабæй уин ракæндзинан еу недзамайнаг таурæхъ.

... Цæветтонгæ, нæ рагфидтæлтæ сæ рæстæги уоййасæбæл æнгом ама сæ хъаури адтæнцæ, ама сæмæ кæд берæ тухгæнгутæ 'рбалæборионцæ, уæддæр сæ басæттунгъон некæ адтæй.

Еуæхæни бабæй сæмæ цидæр знаг æрбампурста, фал ин нæ фидтæлтæ уæхæн тухгин нихкъуæрд равардтонцæ, ама æрбалæборæг, бафæдауæн, зæгъгæ, корунтæ байдæдта. Æрбарвиста æ федаугути.

– Мах дес кæнæн уæ нифс ама хъаурабæл! – загътонцæ, сæ ихæс ку исæнхæст кодтонцæ, уæд. – Кæцæй уæмæ цæунцæ! Фæттасун ку нæ кометæ.

– Нæ паддзах ни уотæ домуй, – адтæй сæ дзуапп.

– Ама æ хæццæ фембæлæн, радзубанди кæнæн нæййес?

– Нуртæккæ фунæй кæнуй. Ку райгъал уа, уæд, бæргæ, фал дзоргæ нæ кæнуй.

– Уинун нин æй уæддæр фæккæнетæ, – ниллæудтæнцæ федаугутæ.

– Хуарз, – загътонцæ фусунтæ ама цæйбæрцæдæр рæстæги фæсте еу мадæн рахæссун кодтонцæ æ нæуæгигурд биццеуи.

– Е æй нæ паддзах. Уой исонибонбæл гъуди кæнгæй, ан æнæбасæттон, нифсгун... Е ни домуй, æхе ама æ зæнхæ гъæуай кæнун.

Махмæ гæсгæ, лæдæрд æй аци таурæхъ цæмæ гæсгæ æримистан, е...

БИЧИЛТИ Алетæ

БЕСАТИ Тазе (ӕртиккаг рӕнгй лӕууы рахесӕрдигӕй галӕуӕрдӕмӕ дуккаг) Цӕгат Иристони финсгуйтӕ къуари хӕццӕ. Къари ист ка 'й, уонӕн сӕ еугурей номхигъдӕй ранимайуни равгӕ нин нур нӕййес, уомӕ гӕсгӕ ба къарӕ ӕндӕр хатт дӕр ма ниммухур кӕндзинан ӕма сӕ номхигъдӕй байамондзинан.

Е бӕрӕг ӕй уомӕй дӕр, ӕма бавналдта радзурдтӕ, таурӕхтӕ ӕма уацтӕ финсунмӕ. Киунугӕкӕсӕг дзиллити тӕрхонмӕ рахаста ӕ радзурдтӕ «Гамболы тӕрхон», «Гангери», «Налхъуытӕ ӕмӕ Науырызы цад», «Заремӕ», «Мурадийы бӕлас», «Гетӕ», «Ердхӕрдтӕ» ӕма ӕндӕртӕ. Ӕма ӕ еци уадзимисти дӕр финсӕг ӕ зӕрдӕ нӕ раййивта фидтӕлти рагон царди ӕгъдӕуттӕ ӕма уавӕртӕбӕл; революцион цаутӕбӕл ӕма ӕ рӕстӕги гъуддӕгутӕ аййевадон хузи фӕлгонц кӕнунбӕл.

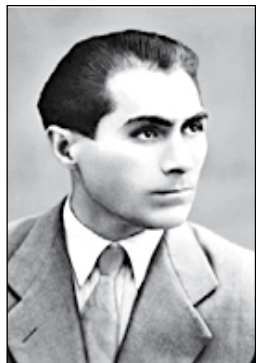
Ӕ роман «Ныфс»-и Тазе ӕ размӕ ӕрӕвардта историкон-революцион темӕ равзаруни, рартасуни ӕма си хатдӕгтӕ искӕнуни ихӕс. Уадзимис кӕронмӕ финст нӕ фӕцӕй. Фал ӕ фиццаг хайи мах уинӕн, фиццаг уруссаг революций хуӕдразмӕ Иристони хуӕнхаг гъӕути цардиуаги цӕхгӕр нимхӕвӕрддзийнӕдтӕ, 1905 анзи революций фӕсте фӕллойнӕгӕнӕг дзиллитӕ 1917 анзи Октябри революцимӕ ци нӕдтӕбӕл цудӕнцӕ ӕма уой фӕсте бӕстӕ куд ӕма цӕмӕй уолӕфтӕй, уони еугур дӕр. Еци ахсгаг ихӕс ӕнхӕст кӕнгӕй рабӕрӕг ӕй еу фӕткӕ. Еугӕр финсӕг ӕ исфӕлдистади тӕккӕ бӕрзонддӕр кӕпхӕнмӕ ку хизтӕй, уӕд еугур бӕсти дӕр ци еумӕйаг уавӕртӕ адтӕй, етӕ лӕдӕрддӕрӕй равдесуынаг гъӕуама адтайуонцӕ. Уонӕмӕ уӕлӕнгай цӕстингасӕй кӕсун кӕххъуӕрӕнти хузӕн ӕй. Ӕма уони сӕрти рахезун нӕ бацӕй Тазей бон дӕр. Уомӕ гӕсгӕ еуӕй-еу рауӕнти романи архайгуйти меддуйней сосӕгдзийнӕдтӕ еуцӕйбӕрцӕдӕр райзадӕнцӕ римӕхстӕй.

ЦИТГИЙНАГ КОДТА РӔСТДЗИЙНАДИ СӔРБӔЛТАУ РӔСТУОДӔЙ ТОХГӔНГУТИ

Е уотӕ фӕууӕд, фал бӕлвурд ӕй еу гъуддаг: автор цардӕй ӕ рӕстӕги цардӕй ӕма еузӕрдиуон адтӕй, ке турусай буйи балӕудтӕй, еци партий фӕндитӕ ӕма нисантӕбӕл. Гурусхӕ нӕ кодта, революций фӕтӕг Ленини фӕндитӕ ӕма нисантӕбӕл кӕдзосӕрдӕй ке цӕуӕй, уобӕл. Уомӕн нин ӕвдесӕн ӕй ӕ радзурд «Йӕ ном хураӕй бӕрзонддӕр», зӕгъгӕ, е.

Уӕдмӕ нӕ Райгурӕн бӕстӕ ӕверхъауӕй-ӕверхъаудӕр уавӕрти бафтудӕй. Райдӕдта Устур Фидибӕстон тугъд – ӕма советон дзиллитӕ еузӕрдиуонӕй исистадӕнцӕ немугаг-фашистон ӕрбалӕборгуйти нимхӕс тохмӕ. Уони хӕццӕ унмӕ Тазе кӕд ӕма бӕлдтӕй, уӕддӕр ӕ равгӕ ӕ къохтӕмӕ тохӕнгарз райсун – ӕнӕбундор дан-дунтӕ ӕма кедӕр ӕримисгӕ хахуртӕ ин исбастонцӕ е 'уӕнгтӕ ӕма 'й дууӕ анземӕ хӕстӕг багъудӕй адӕми ӕназумаӕй ӕфхуӕруни уӕрдӕхтӕ бавзарун. Фал аци хатт фӕууӕлахез ӕй рӕстдзийнадӕ. Ӕма финсӕг зӕрдиӕгӕй бавналдта тугъдон темӕмӕ. Киунугӕкӕсгутӕн балӕвар кодта зӕрдӕмӕгъаргӕ радзурдтӕ «Хъарабас», «Хӕс», «Енахуыр уазӕг» ӕма «Ехсарджын сабитӕ». Знаги нимхӕс тохи ӕхсаргин, Райгурӕн бӕстӕбӕл кӕронмӕ еузӕрдиуон ун, багъӕуаги рӕстдзийнади сӕрбӕлтау ӕ цард дӕр раттун, фӕдар нифс ӕма рӕдау зӕрдирахастбӕл фӕдарӕй хуӕцун – уӕхӕнттӕ 'нцӕ Тазей аци уадзимисти архайгуйти сӕйраг менеугутӕ.

«ГЪУДӔЙ НӔ ӔМА НӔ ГЪӔУДЗӔНӔЙ!..»

ЦИРИКАТИ Михал (1919-1998), Устур Фидибӕстон тугъди архайӕг, поэт ӕма ӕхсӕнадон архайӕг.

– БесатиТазей ном ӕма исфӕлдистадӕ ӕносгондӕй уодзӕнӕй нӕ литератури, нӕ адӕми зӕрдити. Куд нӕ абони, уотӕ нӕ исонибони фӕлтӕртӕ дӕр зӕрдиӕгӕй ин кӕсдзӕнӕнцӕ ӕ уадзимистӕ, ӕхцӕуӕнӕй си ӕмбӕлдзӕнӕнцӕ уонӕми архайгуйти хӕццӕ, уони цӕстӕй кӕсдзӕнӕнцӕ нӕ адӕми цардвӕндаги ӕвгъуд дзамантӕмӕ, сӕ фӕнзуйнӕгтӕ фӕнзгӕй разӕнгард кӕндзӕнӕнцӕ сӕ карни хабӕрттӕ нифсгунӕй аразунмӕ. Ӕцӕг финсӕги ба ӕндӕр кадӕ, ӕндӕр хуӕрзеуӕг, ӕндӕр нисан нӕ гъӕу ӕма нӕ гъӕудзӕнӕй.

Дигоргоми минкый хуӕнхаг гъӕу Мӕстиноки цӕрӕг Бесати Урусбий гъӕпӕнсӕр хӕдзарӕ гулф-гулф кодта сууӕллӕнттӕй. Ӕхсӕз хуӕри ӕма фондз ӕнсувӕри... «Фӕгӕ фӕууӕд... Нӕ хӕдзарвӕндаги тӕгтӕн раскъунунӕй тӕссаг нӕбал ӕй», – загътонцӕ сӕхӕцӕн Урусби ӕма Дзицца. Фал уӕддӕр уотӕ рауадӕй, ӕма сӕ цӕуӕти кӕстӕрбӕл дӕс анзи ку исӕнхӕст ӕй, уӕд сӕ нӕуӕгӕй багъудӕй авдӕни сӕр – райгурдӕй син дууадӕсӕймаг бӕдолӕ биццеу. Цӕмӕддӕр гӕсгӕ ибӕл хъӕбӕр нӕ бацийнӕ кодтонцӕ ӕнагӕн кизгуттӕ – хуӕртӕ. «А ба ма нӕ цӕмӕн гъудӕй», – адтӕй сӕ дзубанди.

Цидӕр адтӕй, уӕддӕр нийергутӕн ба еци цау Хуцауи лӕвари хузӕн цитгийнаг иссӕй, ӕма еу сӕрдигон изӕр номӕвӕрӕн кувдмӕ ӕрӕмбурд кодтонцӕ сӕ уарзон хуӕннти ӕма ӕмгъӕукӕгтӕ. Уони 'хсӕн берӕ адтӕй нӕуӕгигурдбӕл ном исӕвӕрун ке фӕндадтӕй, уӕхӕнттӕ дӕр. Дзӕвгарӕ фӕрравзарӕ-бавзарӕ кодтонцӕ, уӕдта ибӕл исӕвардтонцӕ ном Тазрет (Тазе)...

НИФСГУНӔЙ РАНӔХСТӔР ӔЙ Ӕ ИРИСХЪИ НАДТӔБӔЛ

Уӕдӕй ардӕмӕ рацудӕй инсӕйгай ӕнзтӕ. Бесати Урусби ӕма Дзиццӕй бийнонтӕй нур, гъулаӕгӕн, цардӕгас некебал ӕй. Нӕбал ӕй цардӕгас сӕ фӕстаг бӕдолӕ Тазе дӕр. Фал кӕддӕри ӕнагӕн сабий ӕвадуат хуӕнхаг гъӕуӕй ци нӕдтӕбӕл рацудӕй, уонӕбӕл бӕзгинӕй бай-

задӕнцӕ ӕ къахи фӕдтӕ. Дзубанди цӕуӕй ирон литератури зингӕдӕр минӕвӕрттӕй еуей туххӕй – Бесати Тазебӕл.

Ӕ ирисхъӕ уотӕ рауадӕй, ӕма е 'ригон бонтӕй фӕстӕмӕ е бавзурста берӕ тухст бӕнттӕ ӕма зиндзийнӕдтӕ, дзӕвгарӕ адтӕнцӕ ӕ цийнӕйдзаг ӕма зӕрдрохсгӕнӕг дзамантӕ дӕр. Минкый биццеуӕй райдӕдта фонси фӕдбӕл зелун. Ӕ зӕрдӕ рохс кодта райгурӕн ӕрдзи рӕсугъддзийнӕдтӕй. Цӕмӕдесӕй игъуста ӕ фиди, уӕдта сӕ гъӕуи кадгин хестӕрти аргъӕуттӕ ӕма таурӕхтӕмӕ. Бӕлдтӕй ахурмӕ. Ӕма ибӕл аст анзи ку исӕнхӕст ӕй, уӕд ӕй балӕвардтонцӕ скъоламӕ. Уой фӕсте бацудӕй Владикавкази ирон педагогон техникуммӕ. Каст ӕй фӕцӕй 1930 анзи.

Ами базонгӕ 'й уӕди райдайгӕ ирон финсгуйти хӕццӕ. Ами райхалдӕнцӕ ӕ зӕрди монцтӕ ӕма литературон искурдиадӕ.

Ӕ исфӕлдистадон кусти фиццаг къахдзӕфтӕ баст ӕнцӕ газет «Ерыгон большевик»-и редакций хӕццӕ. Ӕма техникум каст ку фӕцӕй, уӕд бацудӕй уордӕмӕ косунмӕ. Уоми фиццаг хатт фӕззиндтӕнцӕ ӕ уацтӕ ӕма ӕмдзӕвгитӕ дӕр. Фал ӕй ӕ дзаман, ӕ фӕлтӕри цардӕгъдау ӕма ӕхсӕнадон царди нӕуӕгдзийнӕдтӕ хастонцӕ сӕ уӕлнихти. Ӕхе гӕлста рӕстӕги гулфӕнгӕ уолӕнтӕмӕ. Иссӕй фӕскомцӕдеси Дигори зилди секретарь. Гъо, адтӕй Таземӕ фӕсӕвӕди раздзӕуӕг ун хъаурӕ. Ӕма фӕразта,

ӕ усхъитӕбӕл ци бӕрзон уӕзӕ ӕрӕнцӕдӕй, уой хӕссун. Уарзтонцӕ 'й ӕма ин ӕ дзурдӕн аргъ кодтонцӕ е 'мгарӕ кизгуттӕ ӕма лӕхъуӕнтӕ. Нимади бунати нӕ адтӕй хестӕрти цӕсти дӕр – е 'фсармӕ ӕма ӕгъдауӕй, ӕ раст дзурд ӕма бӕлвурд нисанмӕ фӕдарӕй цӕуни менеугутӕй.

Фал ӕригон фӕскомцӕдесон ӕма поэти хъӕбӕрдӕр ӕндавун райдӕдтонцӕ ӕ исонибони фӕдбӕл гъудитӕ. Фӕгӕ имӕ нӕ кастӕнцӕ, гъӕуккаг скъола ӕма педагогон техникуми ци зонундзийнӕдтӕ райста етӕ, ӕма исфӕндӕ кодта ахури надбӕл идарддӕр ранӕхстӕр ун.

Ӕма ин е бантӕстӕй. 1932 анзи ахур кӕнун райдӕдта Мӕскай историон-философон институт. Фондз анзӕй фӕсте исӕздахтӕй ӕ райгурӕн Иристонмӕ. Ами нӕуӕгӕй райдӕдта журналисти куст кӕнун, ӕндиуддӕр, нифсгундӕр ӕма гъомусгиндӕрӕй цудӕй ӕ исфӕлдистадон надбӕл. Лӕмбунӕгдӕр ӕма арфдӕр ӕртасун райдӕдта литературон ацъагъуӕдзийнадӕ, уӕлдайдӕр ба поэзий сосӕгдзийнӕдтӕ.

ЕУГУР ГЪУДДАГИ БАЦУДТӕ, УӔД СИ АРХАЙӔ УСХЪӔУӔЗӔЙ!..

Уогӕ Тазейӕн ӕ поэтикон уадзимисти фиццаг ӕмбурдгонд «Дзилли зар» рохс фӕууидта уомӕй берӕ раздӕр – 1931 анзи. Цӕбӕл зардта, цӕбӕл адтӕнцӕ ӕ цийнӕ, ӕ гъигӕ ӕма ӕ сагъӕстӕ уӕди ӕригон поэтӕн? Тазей ӕмдзӕвгити ӕлхъивд рӕнгитӕй нӕмӕ рагулф кӕнунцӕ нӕуӕг доги размӕ Иристони царди, Октябри революций ӕма уой фӕсте советон цардарӕзти вазуггин цаутӕ. Нӕ цӕстити рази ӕрлӕуунцӕ дууӕ дуйней – зӕронд ӕма нӕуӕг дуйней 'хсӕн тохи хабӕрттӕ. Райгусунцӕ си уарзондзийнадӕ ӕма философон лирики зӕлтӕ, фегъосӕн си Зӕрини фӕндури цагъд ӕма нӕ адӕмон ӕгъдӕутти сауӕдони сур-сур.

Куд фӕстӕдӕр, уотӕ Тазейӕн ӕ исфӕлдистадон архайд берӕвӕрсуг кодта.

РАЦÆГЪДÆ МИН,
РАЦÆГЪДÆ!

О, цал æма цал хатти æндавтонцæ дæ фæндурæ зæлтæ мæ реу, дигорон кизгæ!

Цал æма цал хатти байгъустон æ дессаги зæллæг муртæмæ! Некæд сæмæ бафсастæн игъосунæй, некæд си бафæлладæй зæрдæ, некæд син загътон: «Фагæ 'й!»

Рацæгъдæ мин, рацæгъдæ!..

Хуæнхаг игуæрдæн нин дæнгутæй фæдауй, ракъасай сæмæ – цæйбæрцæ 'нцæ, цæйбæрцæ! Сурх мæтæг дин сæрæй æрковдзæнæй. Басмотæ имæ!.. – Æхцæуæн дин уодзæнæй æ тæф!.. Борбун кæураги-еу рахуæрæ. Еу минкый содзагæ 'й. Сонгун æртæфуг, донгин æхсимулдзæ, цæлæхсарæ зæнкитæ! Ка сæ фæуодзæнæй нимад! Искæнунцæ дарийтæ фæйнæхузи дарæс: еу си уорс нимæт-ходæ даруй, иннебæл – айив сурх гъолæнттæ пълочи. Ка дæмæ си кæсдзæнæй æ хъолпæгъ цæсти-тæй, кæмæн ба ирдгæ æ бецъотæ фæсдзæнæй.

Еумæ ба етæ – ку ма дин æй загътон – нивæфутдтæ цъæх гор-цъæкæрдæг бæзгин æма бæрзонд кæми æрзадæй, уæхæн игуæрдæнни фæдауцæ!..

Рацæгъдæ мин, рацæгъдæ!..

Гъе, уотæ фæйнæхузи 'нцæ дæ фæндурæ зæлтæ: ка си бæзгиндæрæй фæййазæлуй, ка си цъæхснаг-дæрæй райгъусуй, ка ба си бунтон-дæр ниллæгæй мурмурагæ исуй!..

Рацæгъдæ мин, рацæгъдæ!..

Тасагæ æнгулдзитæ айивæй бæзмæлунцæ. Уони бæзмæлдæй, берæ рæсугд зæлтæй, берæ æздæхтæй мæлгъæвзаг ку фестунцæ дæ фæндурæ тæнтæ. Нартæ-нæртон цагъд. Уой, дан, дæнттæ æма хуæн-хтæ нæ уорамунцæ Иристонæй Кæсæгмæ дæр райгъусуй.

Рацæгъдæ мин, рацæгъдæ!..

Уæхæн цагъдмæ, дан, æхсæвигон арвбæл стъалутæ фæссемун-цæ. Мæйæ дæр имæ дзæбæхдæр фæййидзæлуй. Райдзаст сæумæй ба зæрæндти æркæнуй (æрæзда-хуй) сæ сабийдоги бæнттæмæ, сæ кафти, сæ симди, сæ зартæ сæ 'мдзо фæккæнунцæ лæхъуæнтæ! Уой тух-хæй агайуй фæндурæ цагъд уотæ арф, уотæ æхсицгон æй зæрдæн. Уомæ гæсгæ имæ уарзун игъосун!

Рацæгъдæ мин, рацæгъдæ!..

Цъетети уоддзæф кæдзос æма рæсго æй. Цæрдæн æй хонунцæ æв-дадзи хуасæ, уодæнцойнæ. Æз уой хæццæ ба раун дæ фæндурæ цагъд, кизгæ!..

Сæрдигон тæвдæ бони сатæг сауæдонæй е 'донуг ку басæттуй ху-асдзæу, – куд дзæбæх, куд æхцæу-æн ин фæууы. Æз уой хæццæ барун дæ фæндурæ зæлтæ.

Рацæгъдæ мин, рацæгъдæ!..

Мудибиндзæ дæдæнгутæмæ адгийнаг ку иссеруй, уотæ æз ерун цийнæ æма æхцæуæндзийнадæ нæ фæндурæ зæлтæ.

Рацæгъдæ мин, рацæгъдæ!..

Бонигон сæмæ ку фегъосун, – æхсæвæ дæр фæууайунцæ мæ гъостæбæл, мæ реу си фæттæлфуй мæ фуни дæр.

Рацæгъдæ мин, рацæгъдæ!..

О, цæйбæрцæ æма цæйбæр-цæ уарзун сумах æз, нæ фæндурæ зæлтæ, мæ уод уæ сæрбæллтау рат-тунмæ алкæддæр цæттæ дæн!

Некæд уæмæ бафсастæн игъ-

Саулати Сергейи конджухæ «Рæстæги таргъæди».

БЕСАТИ Тазе
“ÆЗ БÆЛДТÆН
ХОНХИ ЦЪОПМÆ
ИСХЕЗУНМÆ...”

осунæй. Некæд уи бафæлладæй зæрдæ, некæд уин загътон «Фагæ 'й!»

Рацæгъдæ мин, рацæгъдæ!

Ка 'й зонуй, ескæд мæ æнзтæ сæ буни ку кæнонцæ, мæ фæстаг ихæс царди ку фæдон, уæддæр-еу мин, корун ди, корун, гъарæнги бæ-сти, дигорон фæндурæ рацæгъдæ!

КА 'Й ФУЛДÆР
УАРЗТА?

Зундгин лæг берæ дзорагæ нæ фæууы. Берæ дзорун некæд уарзта Сихати Сахан дæр. Хуарз курдон-бæл нимад адтæй. Æ къохтæй конд дзаумау кæмæ нæ адтæй, уæхæн хæдзарæ нæ разиндтайдæ æнæгъ-æнæ гъæубæсти. Сæумæцъæхæй – æ уæззау дзæбоки æма е 'ндон хъæстаргъи зæллæг райгъусидæ курдбæдзæй æма сауæнгæ изæрмæ нæ банцадæй. Фæллад æй, фал, цит, зæрдрохсæй æрбацæуидæ сæ хæдзарæмæ. Æ уосæ Мурион ин цийфæнди хуæруйнаг ку æрæвард-тайдæ, уæддæр ибæл не 'сбостæ кодтайдæ. Губуни гъуддаги ездон æма хебæлхуæцгæ адтæй.

Æ цардæмбал æма е 'ртæ фуртей ба куд нæ уарзта! Бийнон-ти амонди уидта æхе амонд, уони сæрбæллтау фæллойнæ кæнунæй нæ фæлладæй. Гъе, æцæг æ фурт-тæмæ ескæд – ефстагмæ ку æрба-мæстгун уидæ, уæд си исервæзидæ уæхæн дзурдтæ:

– Лæг кустæй некæдма рамар-дæй, гормонтæ!

Лæг цалинмæ æ цæститæй кæса, æ къæхтæбæл лæуунгъон уа, уæдмæ гъæуама ести архайа. Æнæ уотемæй цард нæйис.

Æ лæги еци дзубандитæмæ уосæ ахид бостæ кодта:

– Бицæутæ нерæнгæ ма æри-гон æнцæ! Ду арахъ æма бæгæний-æй ке баниуазтай, уой етæ донæй дæр нæма баниуазтонцæ. Куст дæр

син некумæ фæлледзæнæй...

– Уомæй сæ ма уарзæ!.. Кустæй син неци уодзæнæй!.. Æ зæнæги ка нæ уарзуй, е рамæлад, зæгъгæ, ку ралгъистæуа, уæд цума еске рамæ-лидæ? Неке.

Æртæ фурти, цит, сæ нийер-гити дзубандитæмæ ахид сæ гъос æрдарионцæ æма, ке зæгъун æй гъæуй, сæ мади фарс хъæбæрдæр уиуонцæ.

– Уосæмæ уотæ кастæй, цума зæнæг уобæл æновуддæр адтæн-цæ, цума сæмæ сæ фидæ цидæй æцæгæлони цæстæй кастæй. Æма хаттæй-хатт æ дзубандитæбæл рафтауидæ:

– Нæ, нæ! Мæн мæ бицæутæ бæрцæ неке уарзуй. Лæгæн ци æй! Мæ цæстæ ку фæцъцъундæ уа, раст еци бон æндæр уосæ æрдавд-зæнæй. Зæнæг ба уæддæр мади хор æнцæ!..

Саха ба уотæ гъуди кодта: ний-йæргæи зæрдæ фæлмæндæр æй. Æ цæуæт имæ хуарз фæккæсунцæ алцæмæй дæр, сæ гъæнтæ син нæ фæууинуй. Уадзæ æма дзора сæ сæрбæл. Ескæд балæдæрдзæнæй æ рæдуд.

Мадæ ба фуртти фарс адтæй:

– Мах зæрæндтæ ан!.. Царди хуасæ син фестæд мæ уод!..

Уæд дин еу изæр уосæ ци-дæр арф гъудити ранигъулдæй. Уæдта байевдалдæй æма десса-ги цихтгунтæ искодта. Синхонти бицæутæй кæмæдæр æ кærкити хуæздæри æвгæрдунмæ бадафта. Æрæвардта мийнасæ æма сæ сæ хæдзари еу къуми уорс хæцъелæй бамбарзта. Æхуæдæг ба æ хуссæ-ни æрбахустæй, æма уæззау сæйги хузæн, нæтун райдæдта. Уалинмæ фæззиндтæй хестæр фурт. Мади нæгтæй баййафта, фал си ци ресуй, уобæл ба 'й нæ бафарста. Æ уа-зал цæстингас къумтæбæл рахаста æма бафарста:

– Хуæруйнаг нæмæ неци ес, нæ мадæ?

– Нæ фæразун, мæ ахсгаг. Дæ рази хæцъелти буни ругтæ æрæм-бурд кодтон. Ракалæ сæ, мæ хор, марауадзæ. Кенæдта ходуйнаг æй. Хæдзарæмæ иуазæг дæр æрбацæ-уй!..

– Æндæр еске сæ ракалæд! – бицæу æхе фæстæмæ фæззилдта æма гъæунгæмæ фæндæ 'й...

Уомæй минкый фæстæдæр æрбацудæй дуккаг фурт. Мади хус-сæни нæгтæй рауидта. Уомæн дæр æ фарст æ разæй фæцæй:

– Неци нæмæ ес, нæ мадæ? Судæй мæлун!

– Неци нæмæ ес, дæ мадæ дин дæ рунтæ бахуæра. Дæлæ бугтæ ракалун дæр мæ бон нæбал иссæй. Ракалай сæ, мæ хор... Ходуйнаг æй!..

Бицæу билæскъелтæ кæнгæй, изолæй бакастæй къуммæ æма æнæ дзоргæй æндæдуар фæцæй.

Уæдмæ медæмæ æрбахизтæй кæстæр бицæу. Уобæл иннетæй æновуддæр адтæй мадæ. Æ комид-загæй æй хаста. Гæрр, е дæр инне-ти хузæн дорзæрдæ разиндзæнæй? Нецæбæл бафарста мади, фал ибæл работæ кодта:

– Мæнæн стонгæй мæ бон гъазун ке нæй, уой нæ зонис? Ме 'мбæлттæн сæ мадтæлтæ уæхæн хуарз хуæруйнагтæ раттунцæ æма...

– Цæмæн уотæ зæгъис, мæ минкый хор? Æз дæу берæ ку уар-зун. Хъæбæр нæфæразгæ кæнун. Мæ зæрдæй мæлун. Фæууинай уæртæ хæцъели буни ругтæ. Сæ ракалун дæр мæ бон нæбал ис-сæй... Еске нæмæ, миййаг, ку фæз-зинна, мæ цæстигагу. Ракалæ сæ...

– Гъо! Нур дин бугтæ калдзæ-нæн!

Фæстæмæ райевгъудæй е дæр.

Уалинмæ æ лæги къæхти гъæр æрбайгъустæй Мурионмæ. Уосæ ба хъæбæрдæр иснæтæг æй. Курдони цæсгонбæл тасдзийнадæ фæббæ-рæг æй: «Не 'фсийнæ цидæр кæнуй. Хуцау фидбилизæй бахæздæ...» Æ размæ бацудæй. Æ тæрнихбæл ин æ фæллад къохтæ райвардта:

– Нæ 'фсийнæ!.. Ци кодтай? Куд æрбасæйгæ дæ?..

– Уотæ æнай-æнойти... Мæ сæрæй, мæ зæрдæй... Уæртæ еци бугтæ ракалун дæр мæ къохи нæбал бафтудæй... Хæцъелтæй сæ бамбарзтон. Кæд дин зин нæй, уæд... Ходуйнаг æй... Уогæ сæ уад-зæ... Мæхуæдæг сæ ракалдзæнæн. Цума мин еу минкый фенцондæр æй!..

– Цитæ дзорис, не 'фсийнæ! Ду мин дзæбæх уо. Æндæр... Æз нур-тæккæ...

Курдон æ устур къохтæй фев-налдта тæбæгмæ... Цихтгунтæ æма фунх карки тæф æ фиййихъ-æлтæбæл уайтæккæдæр исæм-балдæй. Тæбæгъ ци раздарæнæй æмбæртз адтæй, уой исхъел код-та æма... Цæмæдесæй бакастæй æ цардæмбалмæ... Уосæ уæдмæ тагъд-тагъдæй æ хуссæнæй рахиз-тæй.

– Нур æй базудтон, кæмæн хъазардæр дæн, уой. Сомин дин кæ-нун: æнæгъæуаги сæ сæрбæл не-кæдбал исдзордзæнæн.

Æ медбилти худтæй Мурион. Хийнæйдзæг æма игъæлдзæгæй

радзурдта æ фуртти куд ракъахта æма ин ци дзæппитæ равæрдтон-цæ, уони. Уæдта дууæ нийерæги фæрсæй-фæрстæмæ æрбадтæн-цæ æма се 'ригон бонтæ æрими-стонцæ.

1966 анз

НАДБÆЛ

Æз бæлдтæн хонхи цъопмæ ис-хезунмæ.

Цудтæн имæ.

Мæ над адтæй хæрдæ, гур-гъахъ, изол æма зин.

Кæми зæрдрохсæй, рæуæг къахдзæфтæй уадтæн, кæми ба мæ уод мæ хъурмæ исхъæртидæ.

Мæ тæрнихæй мæ хед гъард-та, мæ уæргутæ мæ буни нæбал цудæнцæ.

Уæддæр цудтæн.

Цудтæн, уомæн æма мæн фæндадтæй хонхи цъопмæ исхе-зун, идардмæ кæсун адтæнцæ мæ бæллæцæ.

Нæ мæ фæндадтæй еу рауæн æрлæуун – нæ мæ еваллдæй.

Кæцæй рараст дæн, кумæ бахъæрттæн, хуарзæй, дзæбæхæй мин ци бантæстæй, уомæй нæ фар-стон мæхе. Етæ адтæнцæ мæхе, æма мин сæ неке бон адтæй туххæй байсун. Æрмæст син тас адтæй, мæхæцæн ку фесæфонцæ, уомæй.

Гъе уотæ гъуди кодтон æз кæд-дæриддæр æма мæхуæдæг мæхе цæсти ниллæг æрхауон, гъуна мæ-бæл исбада, уой барæ некæд ра-вардтон мæхæцæн.

Ниллæгæй бæрзæндтæмæ тундзæн.

Мæн хонхи цъопмæ исхезун фæндæ адтæй.

Гъо, цал æма цал хæрди ниуу-агътон мæ фæстæ!

Фал бабæй – нæуæг хæрдæ.

Сæ уæле син уагътон мæ фæд.

Кастæн идардмæ.

Нæ хуæнхти дæлвæзти, кær-дæггун сæрвæтти фиййæуттæ хизтонцæ сæ нард фонси дзоггæ. Сæ уадиндзи зæлтæй къæдзæхтæ æзмалдæнцæ. Идардæй син салам æрвистонцæ нæ хумтæ.

Тундзæн æз размæ.

Æхсæрдзæнти сур-сур мæмæ хаста рæуæг думгæ. Мæ цæститæ-бæл уадæй, нæ хуасдзæутæ игуæр-дæнти цъæх хуасæй берæ мæкъл-тæ куд амайунцæ... Кæмидæр ба нæ курдон æ хъæсдарæг дзæбокæй куд хуайуй...

Мæ зæрдæ си ирадæй. Гъуди-тæ мæ сæ уæлнихти хастонцæ.

Æма бабæй никки бæрзонд-дæрмæ искодтон мæ каст.

Фал, æвæдзи, царди алцæмæн

дæр ес æгъдау æма уагæ.

Некема иссирдта надæн æ кæ-рон.

Беретæ не 'схизтæнцæ сæ бæрзонддæр цъопмæ. Уордæмæ бахъæртон, е мæнæн дæр нæ бан-тæстæй æнхæстæй. Æрдæгнадбæл мæ изæр æрæййафта.

Æрмæтгæл дæн уайтæккæ.

Хуæнхти бæрзонддæр цъопмæ ке не 'схизтæн, фæуурдуг кæнун мин афонæ ке æй фæстæмæ, е мин æууелуй мæ зæрдæ...

Фал... Цæй, ци киндæуа!

Хæрдæ кæми уа, уоми, дан, ур-дугæн дæр æнæуæн нæйис.

Ци æй цард? Бæлццони иссуд æма æрцуд?..

1967 анз

цауун ке райдæдта... Æма 'й уæд æ гъудитæ фæххæссунцæ сонти бонтæ-
мæ. Мæнæ цума бæрзонд хуæхтæй тар мæгъти æвеплайди кæдзос дум-
гæ кумæдæр расурдта, цума талингæ æхсæвæ æвеплайди æрбарохс æй
æма хор арæгъй аллирдæмæти ниххудтæй... Цума адæймаг ести адгин
фун уинуй, уой хуæн имæ кæсуй æхе æхе хуæрз æригонæй æнкъаруй.

ДИГОРÆ

№25. 2025 анз.

5 июль – сосæни мæйæ

5

СЕДЗÆР

Саби сувæллонæй,
Еунæг гъæдæ-дорæй
Цардæй нæ гъæуи Уораз,
Бæгънæг, бæгъæнвæдæй,
Айдагъ æ хæдонæй
Зудта зумæги агъаз.

Зудта æ мæгур бон,
Зудта æ хуссæнуат;
Кастæй зæнхæмæ дзинæг
Ионг хъæбæр æндон,
Зудта æ къæхти уагъд,
Ирæзтæй гъеуотемæй лæг.

Содзæг-гæлæххайæй,
Берæгъ æ мæнгæрдæй
Хуардта æдзохæй хуæдмæл.
Уораз æнæ хайæй
Гъæди фурæнкъардæй
Хаттæй æ фонси фæдбæл.

Фонс Нæуæги æнцæ,
Нæуæг ниуæзтгун æй;
Заруй бæгъæни цæфæй.
Уораз сау гъæди æй,
Хъæбæр исмæстгун æй,
Бадуй хæмпæли цъифæй.

Уораз, æнæмæнгæ,
Къуæре æнæхуæргæ 'й,
Нæйис æй æлпун зонæг.
Ка ес æнæ мæлгæ,
Цардмæ хъæбæр бæлгæй,
Гъе уой мин зæгъæд дзорæг!

Æрцæй фурталингæ,
Бæстæ æринцадæй,
Берæгъ æрдозæй ниудта.
Цъифæ фудрæстæги
Уораз хъæбæр садæй;
Сау тог æ хъурæй риудта.

Ке 'вдудæй сахъ лæппо
Сау тоги зæлдæбæл,
Уобæл æ дуйнæй кудтæй.
Хуæдмæлхуар берæгъ дæр
Саудзого сæртæбæл
Сæумæй изæрмаæ удтæй.

Дур-Дур, 1929 анз, 4 июнь

МÆ МАДÆМÆ

Æрминдзорæ, цæй, мæ мадæ,
Дæ зæрдихудт цæбæл æй?
Уотæ зæронд ку нæ ма дæ,
Гузавæ нин цæмæн æй?

Фæццардтæ мин лæгъуз доги
Талингæ 'ма æвдустæй.
Исирæзтæн æз дæ тоги,
Неци зонун дæ зустæй.

Лæдæрун дин æз дæ догæ,
Зæрди нез мин – дæ мæтæл.
Ниууадзун уæд æз мæ догæ,
Багъос кæнун мæ хæтæл.

Фал мæ дзогæ зæрди фиу æй,
Куд æй уадзон дзæгъæл дæр;
Тæходуй 'ма ести миуæй
Ку 'ссеринæ дæгъæл дæр.

Баигон уидæ уæд дæ зæрдæ,
Фæммæуайдæ зæгъæн бон.
Растидæ уæд нæуæг сæрдæ, –
Багъарисæ мæ фæндон.

Кæд мæтæлæн æй æ лазæ,
Ке нæ зонун æз Хуцау,
Уæд дин зæгъун: уой ма уарзæ,
Ма имæ уо æнгæлдзау!
Хуцау адтæй и бонгинтæн
Сæ кард æма сæ фæрæт.
Уони фæрци нæ номгинтæн
Æрцæуидæ сæ мæлæт...

Хуæз ист æй социалон хизæгтæй.

БЕСАТИ Тæзæ “ДУЙНÆ МИН ФÆДЗДЗОРУЙ ЦИДÆРТÆ...”

Нур ди корун æз, мæ мадæ,
Ниллæууæ, цæй, мæ фæдбæл.
Уотæ зæронд ку нæ ма дæ,
Нæ дæ хонун и хæрдбæл.

1929 анз, июль

ЗÆРИНÆ

Æрцæйцæгъдæ, цæй, Зæринæ,
Дæ фæндурæй уæрайда!
Ци ес хуæздæр? – Æмдзæринæ, –
Зонæ уомæн æ пайда...

Мабал кæнæ æрхунбадæ,
Гъæй-уй махæн симди цагъд.
Дæу æй гъенур кавди радæ,
Æрцæйкафæ, цæй, ду тагъд!

Зонун, зонун æз, Зæринæ,
Цæбæл фæууй дæ мæтæл.
Кæд дæ фæндуй, сугъзæрийнæ,
Æрцæгъдон дин уæд хæтæл.

Адтæй дæуæн æнсувæртæ,
Гъе уонæй дæн æз сæ еу;
Ку цудæй, цид, тохи гъæртæ,
Радтионцæ уæд сæ реу.

Авдуст адтæй уæд нæ бæстæ,
Игъустан ин мах æ хъонц.
Ниццæйкалдтонцæ мæн æстæ
Сæребари тохи рондз.

Райевгъудæй берæ æнзтæ,
Базудтан уæд тохи гъæр.
Уадæнцæ, цид, уæд æд гæртæ
Нæ фæсæвæд догъи дæр.

Райстан уæд мах догъи харзæн
Хори тунти фæлмæн каст.
Ниццæйтадæй хори карзæй
Уазал цъете уæд æваст.

Æхснадтай син сæ тогфæртæ
Де 'нсувæртæн нæ донæй, –
Нæ 'нцæ исæвд еци хуæртæ,
Уой дин зæгъун æргонæй.

Æрцæйцæгъдæ, цæй, Зæринæ,
Еумæ цардæн æ пайда!
Дæ фæндур уæд сугъзæрийнæ,
Зарæ, цид, си уæрайда!

1930 анз, февраль

КУ ÆРХУССУН...

Ку 'рхуссун æхсæвæ хуссæни,
Ку 'ртохун гъæццолæй мæ сæр,
Бафтууй мæ зæрдæ тухсæни, –
Æндегæй банцауй къæсæр.

– Ци кæни, ци 'рцудæй, ци тухси? –
Фæдздзорун мæхемæ сундæг:
Бонигон алкедæр ку бухси,
Æхсæвæ ци кæни къундæг?

И сæрмаæ иссæуи зæрди тæф,
Нæ фæууй гъудитæн кæрон.
Тохæнтæй исун æз фурæнтæф,
Не 'сдзорун уæддæр : «Ци кæнон?...»

Райвазун идардмæ къабæзтæ,
Аздодун райдайун æнцæд.
Рахаунцæ зæнхæмæ мæ бæзтæ,
Исунцæ фалдзæстæ æнкъард.

Рацæун æндæмæ мæйрохсмæ,
Дуйнемæ райдайун кæсун;
Фегъусуй дессæгтæ мæ гъосмæ,
Феронх ун гъе уомæй мæ фун.

Дуйне мин фæдздзоруй цидæртæ...
Нæ фегъусуй гъæуæй хъипп-сун;
Бафсæдунцæ уæлдæфæй игæртæ,
Райдайун æз зар имусун.

Æрдзæбæл фæккæнун таведзæ,
Куд фæккæнуй денгизбæл кæф.
Мæ зартæн мæ сæри – баредзæ,
Фæгъгъазуй рæугути уæлдæф.

Бацæун мæ къæсмæ фæстæмæ,
Тæрхæгбæл искæнун цирагъ.
Фæхходуй цирагъ дæр фæрстæмæ
Гъæро дæр райдайуй... уæд сах...

Фæффинсун уотемæй дзæвгарæ,
Исесун пъеройæй мæ маст;
Мæ кусти минкый нæй мæ хъарæ, –
Нæ унцæ иуæнгтæ уæд баст.

Гъе уæд, гъе, ку 'рхуссун хуссæни,
Ку 'ртохун иуæнгтæй мæхе;
Нæ фæууй мæ зæрдæ тухсæни,
Банцауй мæ сæр дæр уæд, гъе.

Дур-Дур, 1931 анз

ЗÆГЪТÆ МИН УÆД

Нæ дзиллæн гъонгæсæн
Ку гъæуон, ка 'й зонуй,
Зæгътæ мин уæд.

Сабитæ, и къæсæн
Зæгъдзæнæн: «Ирайгæ».
Райсдзæнæн нимæт.

Цъæх арвæн æ бун
Цъæх зæлдæ – будури
Хæдзæнæ æргъау.

Фехæлæд мæ зæрдæ
Къæлæт сæр уорс галтæ
Ку 'рхæссонцæ фау.

Кенæ кæд нæ дзого
Бæрзонд хонх-къæдзæхти
Гъæуи лæг-фийау, –

Цæун æз уордæмæ,
Æд хæтæл, æд лæдзæг –
Цауæйнон лæгау, -

Кенæ кæд будурти,
Арф ауæдзæ хумти
Æмбалæн гъæун, –

Готонмæ, похциймæ
Машинæ, æхсирфмæ
Аргъæвд ку лæуун.

Егъаудæр гъуддæгтæ
Ку кора нæ бæстæ,
Ме 'мбалтæ, мæнæй, –

Зæрддагон æхсарæй
Мах еци ихæстæ
Феддзинан фарнæй.

Фал уæддæр мæ царди
Не 'рхæсдзæнæн мæ сæрмаæ
Лигъстæ ма козбау –

Фæнди инженер уон,
Фæнди – ахургæнæг,
Фæнди ба – постдзау.

Нæ дзиллæн гъонгæсæн
Ку гъæуон, ка 'й зонуй –
Зæгътæ мин уæд.

Цъæх зæлдæ будури
Мæ фонсæн сæ фæдбæл
Райсдзæнæн нимæт.

1939 анз

МА МÆ ФÆРСÆ...

Ма мæ фæрсæ – цæбæл тухсун,
Ду, хуарз æмбал, гъеуомæй,
Сонти бонтæ ку имисун, –
Цæмæн фæццох дæн уонæй!

Тухсун уобæл – далæ моси
Ке нæбал гъазун гъолæй,
Ке нæбал уайун мæйрохси
Æз гъенур басилгорæй.

Тухсун уобæл – сонти бонтæ
Ке фæцæнцæ æгæр тагъд,
Ке фæккиудтæнцæ ме 'уонтæ,
Ма ке истæн зæронд дзæгъд...

Цæхæрцæстæ, тæхсал биццеу
Ку адтæн кæддæр бæргæ.
Тæхинæ, цид, заринæ-еу
Устур исунмæ бæлгæ.

Мæ сонт гъæртæй азæлидæ
Нæ хуæнхсæрдти зæгъæн дор,
Мæ зарунмæ низзаридаæ
Бæрзонд къæдзæх æ фæндон.

Хаттæй-хатт, цид, æз уадæн дæр
Исæмбал уинæ маргъау.
Цъете дæнттæн се 'нос сæр-сæр,
Тауæрæхъ æма аргъау...

Уалæ хуæнхти, далæ 'рдохти
Æз фус-дзогти ку хизтон,
Цъинæр сæгътæй гъæдин къости
Бæзгин æхсир æрдугътон.

Дæркытæ мæ фæсмардтонцæ,
Æз се 'взагæй лæдæрдтæн,
Мæстæй-еу мæ фæммардтонцæ,
Æз дæр син фагæ фæдтæн...

Фæнди арвæй хор худтайдæ,
Фæнди ниудтайдæ бурдæн, –
Мæ зарун гъæр игъустайдæ,
Хæпполтихаугæ цудтæн...

Нур биццеутау далæ моси
Ку нæбал гъазун гъолæй,
Ку нæбал уайун мæйрохси
Æз хуæздæр басилгорæй...

Ма мæ фæрсæ – цæбæл тухсун,
Ду хуарз æмбал, гъеуомæй,
Сонти бонтæ ку имисун, –
Цæмæн фæццох дæн уонæй!

1959 анз

ТÆХОДУЙ

Тæходуй, æма мæ зæрдæ
Ку нæ уайдæ фурæнцæд,
Ку раивазидæ æ тæнтæ,
Ку кæнидæ нæуæг цагъд!

Багъаридæ нæ бæстæмæ
Мæ фæндурæн уæд æ гъæр.
Дæттинæ йин куд фæстæмæ
Сæрбæлтауæн æз мæ сæр.

Базонидæ уæд мæ мадæ,
Ке нæ уарзун дин кæнун,
Ке 'нцæ динтæ фурæгадæ
'Ма ке цæуи сæ кæун.

Нæ фæсæвæд нæуæг цардмæ
Ку хæссидæ æ тæлæн,
Ку фицидæ е нæ артмæ,
Æнцон уайдæ уæд мæнæн.

Тундзидæ е нæ цæдесмæ,
Багæлдзидæ æ хъæма.
Еумæ цардбæл нæ фæдесмæ
Фæццæуидæ æ «ура».

Раййевидæ мæ цурд фидæ
Комбинати æ дзубур.
Мæ зæрдæ уæд не 'нæфидæ,
Уæд нæ уайнæ сæргубур.

Тæходуй æма мæ зæрдæ
Ку нæ уайдæ фурæнцæд,
Ку раивазидæ æ тæнтæ,
Ку кæнидæ нæуæг цагъд.

АБАЙТИ Васо

БЕСАТИ Тазейæн хæлар рахастдзийнæдтæ адтæй нæ номдзуд ахургонд АБАЙТИ Васой хæццæ. Кæрæдземæ æрветиуонцæ зæрдтагон финстæгутæ. Абони бал си мухур кæнæн, Васо Таземæ ци финстæгутæ æрвиста, уонæн сæ кæцидæр хай. Уотæ æнгъæл ан æма сæ зæрдæхцæуæнæй бакæсдзæнæнцæ нæ газеткæсгутæ.

Уой хæццæ ба ма нæ зæрдæ дарæн уобæл дæр, кæд æма сæ бакæсиуонцæ, абони дигорон æвзаги нихмæ ка архайуй, æ равгитæ æма гæнæнтæ бустæги искунæг кæнунмæ ка бæллуй, етæ. Кæдимайди ба 'й сæ къæсибадæг миутæ кæнунæй банцайиуонцæ. Сæ миутæ ба æцæгæйдæр къæсибадæг ке 'нцæ, уой æргомæй бæрæг кæнунцæ Васой гъудитæй.

Еуемæй абони дигорон æвзаги нихмæ ка дзоруй, еци гъæбесæйхуæцгутæ, экологтæ æма æндæр æвзагзонунадæмæ ка неци барæ даруй, еци дæснийæдтæбæл хуæст адæймæгутæ æвзагзонунади фарстатæ Абайти Васойæй, æнæгъæнæ дуйней зундгонд ахургондæй хуæздæр зонунцæ. Æма етæ дигорон æвзаг «диалект» цæмæ гæсгæ хонунцæ, кæд æма 'й Васо еудадзугдæр хонуй æвзаг.

Иннемæй, Васо хъæбæр зæрдæхцæуæнæй кастæй дигорон финсгуги дигорон æвзагбæл финст айевадон уадзимистæ, бæрзонд аргъ син кодта. Нури «дзæгъæлдзорæггæнуги» хеваст миутæ ба арæзт æнцæ, цæмæй дигорон æвзагбæл айевадон литературæ æгириддæр ма уа. Ес ма берæ æндæр фарстатæ, кæцитæн рæстмæ дзуапн иссерæн ес, Васо Бесати Таземæ ци финстæгутæ æрвиста, уонæми. Уобæл ма хецæнæй дзубанди кæндзинан, абони ба кæсетæ бал еци финстæгутæ.

БЕСАТИ Тазе

«ÆНÆНÆЗ ÆМА МИН ХЪАУРÆГИНÆЙ КОСÆ!»

Дорогой Тазрет!

Я с удовольствием прочитал Ваши произведения на дигорском языке, помещенные в любезно присланных Вами номерах «Мах Дуг». Мне встретилось несколько слов, значение которых для меня не вполне ясно:

1. Сæндзох: «сæндзохæй базмалдæнцæ йе 'уæнгтæ» (МД, 1958, №3, с.27)
2. Бæрнæ: «бæлас бæрнæбæл мæхе æругътон» (МД 1958, №3, с.28)
3. Идæд: «хуаси идæдбæл» (МД, 1958, №3, с.28)
4. Тæхсал: «тæхсал бицæу» (МД, 1958, №9, стр.44)
5. Ранидзæстæй: «фат си некæбæл ранидзæстæй» (МД, 1958, № 3, стр.28)

Если это от глагола ранидзæвун, то ожидали бы ранидзæвдæй. Может быть это от какого-то другого глагола? Я буду Вам очень признателен, если Вы просветите меня насчет этих слов. Простите за беспокойство.

Ваш В.Абаев
2.04.1959.

В редакцию журнала «Мах Дуг» Рекомендую для опубликования в журнале «Мах Дуг» пьесу Г.А. Кокиева «Æфсæн мæсуг», посвященную историческому прошлому осетинского народа. Пьеса обладает крупными достоинствами.

1. Она построена целиком на документальном материале и в силу этого представляет большой познавательный интерес, освещая в живых образах и картинах важные моменты осетинской истории.
2. Основное содержание пьесы – борьба трудового осетинского народа с кабардинскими и собственными феодалами и притеснителями.
3. В пьесе показано в полном соответствии с исторической действительностью, что в этой борьбе осетинский народ всегда с доверием и надеждой обращал взоры к России, видя в ней могущую защиту («Æфсæн мæсуг») от своих врагов и угнетателей.

4. Пьеса написана отличным языком, простым, ясным и доступным и в то же время метким и точным.

Чтобы сохранить прелесть оригинала, его не следует переводить на иронский, а надо печатать на дигорском.

В.АБАЕВ
4.11.1957.

Дорогой Тазрет!
Спасибо за письмо с точными и обстоятельными разъяснениями о слове ивæрзун. С Вашего разрешения я использую приводимые Вами фразы в своем этимологическом словаре.
Ваш дигорский рассказ вне сомнения представляет для меня большой интерес, и я постараюсь доскочить до Вашего произведения №1 «Мах дуг» с приветом В.Абаев

решаюсь опять побеспокоить Вас по поводу некоторых неясных дигорских слов: 1. Талгъæр; 2. Дæлмагуртæ; 3. Рæдæнцæ, ниррæдæй.

1. Для талгъæр словарь Миллера дает значение «полосатый». В моих материалах записано: талгъæр гъог «бурая с полосами корова». Но в «Мах Дуг» за 1949 г. №2, стр.39 встречается фраза: «талгъæрæй æ хъур ивæзта». Насколько здесь подходит значение «полосатый».

2. Для дæлмагуртæ словарь Миллера дает значение «загробный мир». У меня записано (не помню, с чьих слов) еще одно значение: «окраины аула». В «Мах Дуг» за 1940 г. №3, стр.60 есть фраза: «Елсиратмæ куддæр байампъез кæна, отæ имæ дæлуймон æ гъунтæуз къах бадардзæнæй æма тæрегъæдгун дæлмагурти ахаст байу». Как здесь точнее

Дорогой Тазрет!
Оформляю к Вам за очередную корреспонденцию. Мне встретилось в дигорском языке выражение: науцæг сиуоси мæсугæ. Знакомо ли Вам слово науцæг? Это оно значит? Попробуйте и байдæрæл с произведениями Шамхат Абаева? Ваш В.Абаев

не-ревесте Елсират и дæлмагуртæ? Как перевести дæлмагуртæ в выражении: æртæ тæрегъæдæй дæлмагуртæ? (Мах Дуг, 1940, №3, стр.49).

3. В «Мах Дуг» 1940, №3, стр. 53, 58 есть такие фразы: сугъзæринæ гъолтæй еунæг дæр нæ ниррæдæй думæгæги (...ни один не удержался...)

4. Сæ бæхтæ отæ истентег æнцæ æма сæ бун дæр нæбал рæдæнцæ. Что это за глагол ниррæдæй, рæдæнцæ и как от него настоящее время?

Простите, что злоупотребляю Вашим временем и вниманием.

С приветом В. АБАЕВ.
10.1957 г.

P.S. Видел новое издание «Ирæф»-а. Жаль, что не удалось пополнить его

материалами, не вошедшими в первое издание.

Дорогой Тазрет!

У Б. Гурджибекова в пьесе «Æдули» встречается глагол ивæрзун (даритæй мæ ивæрзуй мæ мадæ). Я перевожу: «обещать», «обнадеживать» и сопоставляю с иронским зæрдæ æвæрын. Правильно ли это? Какое точное значение этого глагола? Не могли бы Вы подобрать несколько фраз с глаголом ивæрзун?

Заранее благодарный В.Абаев.
2.04.1957.

Дорогой Тазрет!

Спасибо за письмо с точными и обстоятельными разъяснениями о слове ивæрзун. С Вашего разрешения я использую приводимые Вами фразы в своем этимологическом словаре. Ваши дигорские рассказы вне сомнения представляют для меня большой интерес, и я постараюсь достать соответствующие №№ «Мах дуг».

С приветом В.Абаев.

Стыр бузныг, Тазе, дæ зынаргъ лæвæрттæй. Æхсызгонæй бакæсдзынæн дæ чингуытæ.

Дыгуронау нукуал афыссыс? Кæд дын исты рацъид кæнæ рацæунаг у дыгон æвзагыл, уæд дæ курын, æмæ мын сæ раврит.

Зæрдиаг салам!

АБАЙТЫ В.
9.12.1949

Дорогой Тазрет!

Сердечно благодарю за письмо и за ценные для меня номера журнала «Мах Дуг». Я совершенно согласен с Вами, что запрещение печатать на дигорском языке не принесет никакой пользы, а только обеднит нашу культуру. В Вашем письме мне встретилось одно слово, значение которого мне не совсем ясно: «рæгафæн». Не могли бы Вы пояснить, что оно значит?

Ваш В. АБАЕВ
24.03.1959

«ГЪУДÆЙ НÆ ÆМА НÆ ГЪÆУДЗÆНÆЙ!..»

Уотæ мæмæ кæсуй, æма Тазей исфæлдистади тæккæ цæмæдесагдæр æнцæ, тугъди фæсте ци уадзимистæ ниффин-ста, етæ. Кæсæн ин æ цауæйнони цубур радзурдтæ æма нæ нæбал фæффæндуй Иристони хуæнтæ, арф кæмттæ, гъæдрæ-бунтæй рацæун.

Кæсунæй нæбал фæфсæдæн «ездон» цауæйнонтæ æма гъæддаг сирдти æма за-рагæ мæргъти рахастдзийнæдтæмæ... Де-денгутæ æма нæуæг карст кæрдæги тæф, фæззигон гъæди бæлæсти бор сифти сæр-сæр, сауæдæнтти сæбар-субур æма æх-сæрдзæнти сæх-сæх...

Æ ФÆЛЛÆНТТÆЙ БОЗ АН, АРФИАГÆЙ ÆЙ ИМИСÆН

Финсгуги 'хсæн минкый нæййес, ести ахсгиаг темæ æ комидæнттæ кæмæн фемæх-сун кæнуи, æ зæрди бæлдитæ кæмæн исрæ-модзунцæ æма ибæл æвæстеуатæй эпикон уадзимис финсунбæл ка æрбабадуй, уæхæн финсгугтæ. Сæ тæвдхæлæфæй æвнæлдтити фудæй син фарстай уедæгтæ лæмбунæг рартасун æма исахур кæнун сæ кьохи ку нæ бафтуий, уæд къурцдзæвæнмæ бадзæгъ-æлтæ унцæ, бахаунцæ уæлæнгай æма уотид æригъосæггаг хабæртти уацари.

Тазе уонæмæ нæ хауй. Уомæн нин хуарз æвдесæн æй æ уацау «Цæй зын у цæргæ-сæн». Финсæг ибæл фæккуста дзæвгарæ рæ-стæги дæргъи. Лæмбунæг æма бундоронæй исбæлвурд кодта æ уацау сæйраг хъайтар, е 'мгъæуккаг Гетьоти Хаджумари цардвæндаги, уой политикон, æхсæнадон æма тугъдон ар-хайди хæццæ баст хабæрттæ. Уой фæдбæл кæмити ба нæ балæудтæй – Хаджумар кæми райгурдæй æма кæми гъомбæл кодта, еци хуæнхаг минкый гъæуи, уæдта 'й революций тумугътæ кумæ фæххастонцæ, уордæмæти – Калаки, Ленингради, Сибири æма æндæр рауæнти. Архивти ракъахта берæ ахсгиаг документтæ, фембалдæй партий еузæрди-уон бæдолæ æма æхсаргин революционери хуарз ка зудта, уæхæн адæймагуги хæццæ æма ин етæ фæййагъаз кодтонцæ бæгъатæр адæймаги сорæт æнхæстдæрæй иснивæнду-нæн.

Тазе нæ национ аййев литературæмæ æ уадзимистæй ахсгиаг æвæраен ке бахаста, уомæн уæлдай ирддæр æвдесæн иссæй æ роман «Тызмæг хæхтæ»-й. Аци устур уадзи-миси дуккаг киунугæ рохс фæууидта, финсæг æхуæдæг цардæгас ку нæбал адтæй, уой фæсте. Гъо, е адтæй Тазей фæстаг лæвар киунугæкæсæгæн. Цæйбæрцæ рæстæг, цæй-бæрцæ хъаурæ æма исфæлдистадон хъау-

ритæ исхарз кодта автор, еци уадзимисбæл косгæй! Е абони зин зæгъæн æй. Зæгъдзинан айдагъдæр: кьохфинсти алливарс рауадæй берæ дзубандитæ (сæ фулдæр æнæгъæуа-ги), финсæг ма æхуæдæг цардæгас ку адтæй, уæд. Кьохфинсти хæццæ æз мæхуæдæг ад-тæн хуарз зонгæ. Зудтон, Тазе цæйбæрцæ æрмæг æрæмбурд кодта æма е 'сфæлдиста-ди аци романæн ци аргъ кодта, уой. Мæ зæр-дæбæл ма лæууи, еу хатт мин цидæр фæл-лад гъæлæсиуагæй ци загъта, е дæр: «Мæ уод æма си мæ зæрди уедæгтæ байвардтон, фал... Æмагъа, æмагъа...»

Дзæгъæли гъенцъун кодта Тазе, дзæгъ-æли адтæй æ секк цæйдæрти фæдбæл. Рæ-ствæндаг фæцæй «Тызмæг хæхтæ»-йи фиц-цаг киунугæ. Дуккаг киунуги ци цаутæ æма хабæртти фæдбæл цæуи дзубанди, етæ дæр рантæстæнцæ фиццаг киунуги бундорбæл æма идарддæр парахатгæнгæ цæунцæ нæу-æг æууæлти.

Бесати Тазейæн æ еугур уадзимистæ дæр кæрæй-кæронмæ дæр алцæмæй дæр æнхæст адтæнцæ, зæгъгæ, ку зæгъæн, уæд, æвæдзи, бустæги раст нæ уодзинан – куд алли аййевадон уадзимиси, уотæ уонæми дæр иссерæн ес цуивæрддæр аййеппитæ æма гъæндзийнæдтæ. Уой финсæг æхуæдæг дæр хуарз лæдæрдтæй, æма багъавидæ ник-ки бундорондæрæй ма сæбæл бакосунмæ. Æ еци архайдæн ин æ ирисхъæ, гъулæптагæн, фæгæ рæстæг нæ равардта... Фал, уæддæр нæ бон æй фæдарæй уотæ зæгъун, æма ин ци æма ци хузи бантæстæй исфæлдесун, е дæр уæлдайгунтæй фæгæ 'й, цæмæй си боз уæн æма 'й арфиагæй имисæн.

ÆНОСОН ÆНЦÆ АЙДАГЪДÆР КАДÆ ÆМА УОДИ ФАРНÆ

... Бесати Тазей ном æма исфæлдистадæ байзадæй æма догæй-догæмæ байзайдæ-нæй нæ литератури, нæ адæми зæрдити. Нæ исонибони фæлтæртæ дæр ма æхцæуæнæй æмбæлдзæнæнцæ финсæги агъазиау уадзи-мисти архайгуги хæццæ æма уони цæстæй кæсдзæнæнцæ сæ фидтæлти евгъуд дзаман-тæмæ.

Æцæг финсæги ба æндæр кадæ, æндæр хуæрзеуæг, æндæр нисан нæ гъæуи æма нæ гъæудзæнæй. Фæндуй мæ, кæддæр цуппа-ринсæй анзей размæ нæуæгигурд сабийи хе-стæр хуæртæ, сæ кæстæри авдæнæ уозгæй, «айæ ба ма нæ цæмæн гъудæй», зæгъгæ, ци дзурдтæ исгæлстонцæ, уони фæдбæл уотæ зæгъун: «Гъудæй æма нæ алкæддæр гъæуд-зæнæй Тазе!..»

1990 анз.

Дорогой Тазе!
Большое спасибо за книгу!
С удовольствием читаю и перечитываю. В особенности дигорские тексты. К сожалению их мало. Жаль, что не перепечатали рассказ «Арти рохсмæ» (Мах Дуг, 1956, №7). Я отношу его к Вашим лучшим произведениям в прозе. Досадны типографские огрехи: на стр. 62 заглавие «РИ-ХАН» вместо «Хари-хан» и мн.др.
Æнæнæз æма мин хъаурæгинæй косæ!

Абайты В.
2.02.1979.

Дæ бон хорз, Тазрет!
Бузныг дæ саламджын æмæ хæларзæрдæ фыстæгæй. Æхсызгон мын у, мæ чиныгæй разыйæ кæй баззадтæ. Куы йæ фыстон, уæд дæ хуызæн кæсджы-тæ уадысты мæ цæсты раз. Сымах ар-фæйы дзырд мын хъару дæтты дард-дæр кусынæн. Кæд, мыййаг, чиныг дæ къухы не 'фты, уæд мæм афысс, æмæ дын æй арвитдзынæн.
Зæрдиаг салам!

АБАЙТЫ Васо.
24.10.1949.

Дорогой Тазрет!
Читая Ваш интересный рассказ «Арти рохсмæ» («Мах Дуг», 1956 г., №7), я встретил два незнакомых слова:
1. къæстæн («къæстæни дзаг дон» стр.54)
2. байкынстæй (стр.54)
Я был бы Вам очень признателен, если бы Вы разъяснили мне точное значение этих слов. Примите новогодний привет и лучшие пожелания.

В. АБАЕВ
6.01.1957.

Дорогой Тазе!
Получил твое письмо вместе с ценными материалами на дигорском языке в стихах и прозе. Они представляют для меня большой интерес как в литературном так и языковом плане, и я не раз буду к ним обращаться в своей

АБАЙТИ Васо (къари – рахесæрдигæй лæууи) зæрдхæларæй æрдхуардеуæг кодта дигорон финсгугтæй берети хæццæ. Уонæй еу - ГУЛУТИ Андрей дæр (къари – гæлеуæрдигæй лæууи). Аци къарæ ис-стонцæ номдзуд рохситауæг ÆМБАЛТИ Цоцкой хæццæ (къари – бадуй разæй).

работе, как я это делал и раньше в от-ношении твоих опубликованных произ-ведений. Выход твоего двухтомника будет желанным событием в нашей литературной жизни, и лично я буду его ждать с нетерпением.
Зæрдиаг арфæтæ дын кæнын!

АБАЙТЫ Васо.
13.07.1976.

Дорогой Тазрет!
Спасибо за обстоятельное разъясне-ние слов: къæстæн и икынзун. Теперь я могу их включить в словарь. Рассказ «Арти рохсмæ» мне действительно понравился. Особенно привлекателен образ старого пастуха Тотая. Желаю новых успехов в литературе, особенно на дигорском языке.

Ваш В.Абаев
17.01.1957.

Дорогой Тазе!
Сердечное спасибо за новогодние по-здравления и за ценные для меня дигор-ские рассказы. Шлю Вам, со своей сторо-ны, пожелания здоровья и плодотворного труда в новом году. О рассказе Шамиля «Къæсхуырты Исмет» ничего не знаю. В переданных мне им в свое время матери-алах этого рассказа нет. «Дзилли фæр-сæг» получите обязательно, как только я сниму с него копию, у меня ничего не пропадет. О печатании художественной литературы на дигорском языке мы име-ли разговор с Таймуразом Темцоевым. Если вы его увидите, он Вам расскажет, что мы думаем предпринять.
Нæуæгæй ма дын ногбоны арфæтæ!

В.АБАЕВ
9.01.1971,

БЕСАТИ ТАЗЕЙ ФИНСТ КИУНУГУТÆ...

Дууæ цæмæдесаг бæрæгбони бæрæггонд цæунцæ 7 июли – хатир кæнуни агъазиау Бон æма æнасайддзийнади Бон. Уонæмæ гæсгæ ни алкæмæндæр равгæ ес нæ уодигъæдæ æма зæрдихат бæлвурд гъуддæгугтæй равдесунæн, хуарздзийнадæ й еститæ исаразунæн.

Данте АЛИГЬЕРИ (1265-1321), номдзуд италийаг поэт:
«Адæм ахиддæр фæннакæ кæнунцæ, рæстæг цирдæмæ
иулуй, ецирдæмæ. Уотемæй ба нæ тæссонд бæлæггæн
æздахæн ес, кæцирдæмæ дæ фæндæуа, ецирдæмæ. Мадта
уæд адæймаг уолæнти барæ æхе цæмæн бакæнуй, æ зунд
æма æ зæрди кæнонтæмæ цæмæннæ фегъосуй...»

ДИГОРОН БÆРÆГБÆНТТИ КЪÆЛИНДАР 2025 анзи дуккаг æмбесæн

Мæйи бонтæ	Бæрæгбон	Къуæрей медæгæ бæрæгбони		Бунат, рауæн
		райдайæн	кæрон	
СОСÆНИ МÆЙÆ (июль)				
12	Устур Хуцауи дзиуарæ	2-аг сабати	Сабати	Мæхчески ковæндони
13	Сослан	2-аг хуцаубони	Хуцаубони	Нари ковæндони
13	Идауæг	2-аг хуцаубони	Хуцаубони	Устур-Дигори ковæндони
13	Голя (силгоймæгти бæрæгбон)	2-аг хуцаубони	Хуцаубони	Устур-Дигори ковæндони
13	Рæхис	2-аг хуцаубони	Хуцаубони	Донифарси ковæндони
13	Авд дзиуари	2-аг хуцаубони	Хуцаубони	Гæлиати ковæндони
14	Уацелла	2-аг авдисæри	Авдисæри	Нæуæггъæуи
14	Габонæ (Гулæри Габонæ)	2-аг авдисæри	Авдисæри	Дзинагъай, Гулæри
17, 20	Майрæймаг (Æфсийни цæгатæй лæваргонд фус кенæ æ уæри нивонд бийнонтæн)	Цуппæрæни кенæ хуцаубони	Цуппæрæни, хуцаубони	Хæдзæртти
19	Сонгути гъæуизæд	3-аг сабати	Сабати	Дунти, Сонгути ковæндони
19	Фæрон	3-аг сабати	Сабати	Гæлиати ковæндони
19	Дигори изæд	3-аг сабати	Сабати	Задæлескæмæ хæстæг ковæндони
19	Узунæг (Фарни фурт)	3-аг сабати	Сабати	Уæхъæци ковæндони
20	Сослан	3-аг хуцаубони	Хуцаубони	Мæцутти ковæндони
20	Устур Хуцауи бонтæ	Хуцаубони	Хуцаубони	Донифарси зилди гъæути хæдзæртти
26	Елиа	Фæстаг сабати	Сабати	Æхсæуи ковæндони
26	Уацелла	Фæстаг сабати	Сабати	Хæнæзи ковæндони
26	Сау кизгæ (Сау хонхи бадæг)	Фæстаг сабати	Сабати	Къамати ковæндони
СУХИ МÆЙÆ (август)				
2	Задæлески Нана	1-аг сабати	Сабати	Задæлески ковæндони
3	Гурмехан	Хуцаубони	Хуцаубони	Мæхчески ковæндони
3	Елиа	Хуцаубони	Хуцаубони	Мæстиноки ковæндони
9	Уацелла	2-аг сабати	Сабати	Къæмунти ковæндони
10	Устур Хуцауи дзиуарæ	Хуцаубони	Хуцаубони	Мæхчески Хуцауи бæласи тегъæбæл
16	Нæлизæд	3-аг сабати	Сабати	Уæллаг Фæснаели ковæндони
16	Хори изæд	3-аг сабати	Сабати	Мадзаски тухæвзарæн фæзи
17	Рохси дзиуарæ	3-аг хуцаубони	Хуцаубони	Фæрæскъæтти ковæндони
17	Æфцæги дзиуарæ	3-аг хуцаубони	Хуцаубони	Долæгъи æфцæги
28, 29	Рæзахуадæн	Фæстаг цуппæрæни, кенæ майрæнбони	Цуппæрæни, майрæнбони	Хæдзæртти
29	Мæйрæни комуадзæн	Мæйрæнбони	Мæйрæнбони	Хæдзæртти
РУХÆНИ МÆЙÆ (сентябрь)				
1-3	Беслæни сабийти имисæн бонтæ	Авдисæри	Æртиккæги	Беслæни 1-аг скъолай
11	Реком	2-аг цуппæрæни	Цуппæрæни	Гулæри ковæндони
14	Гъæударæн Гъæуизæд	2-аг хуцаубони	Хуцаубони	Къуссуй, Дадтетæ, Салæгатæ, Темуртæ æма Чегати сæрмагонд ковæндæнтти
25	Будури изæдтæ	Фæстаг цуппæрæни	Цуппæрæни	Дзинагъай ковæндони
27	Коми Уасгерги	Фæстаг сабати	Сабати	Уасгергий ковæндони
КÆФТИ МÆЙÆ (октябрь)				
6	Тотуртæ (уæритæ фустæбæл ку бафтаунцæ, уæд)	1-аг авдисæри	Авдисæри	Хæдзæртти, уотæртти
12	Екъина (нæуæг бунæтти баридæуæг)	2-аг хуцаубони	Хуцаубони	Хæдзæртти, уотæртти
19	Стули	3-аг хуцаубони	Хуцаубони	Къуссуй ковæндони
26	Хуари сæртæ (æхсирфити комбаст райхалунцæ)	Фæстаг хуцаубони	Хуцаубони	Хæдзæртти
ГЕУÆРГОБАЙ МÆЙÆ (ноябрь)				
11	Уасгерги	2-аг геуæргибони	Геуæргибони	Устур-Дигори ковæндони
17-24	Геуæргоба	16-аг ноябри фæсте фиццæг авдисæри	Къуæрей фæсте (24-аг ноябри)	Хæдзæртти
18	Хор-хуари дзиуарæ	Геуæргибони (Геуæргобай къуæрей)	Геуæргибони	Къора, Уорсдони ковæндони
ЦÆППОРСЕЙ МÆЙÆ (декабрь)				
19, 20	Цæппорсе (зиангун бийнонтæ æй кæнунцæ)	Хорхæтæни хуæдразмæ майрæнбони кенæ сабати	Майрæнбони, сабати	Хæдзæртти
26, 27	Сувæллæнтти цæппорсе (сувæллони зиани фæдбæл æй кæнунцæ)	Хорхæтæни 1-аг майрæнбони кенæ сабати	Майрæнбони, сабати	Хæдзæртти
31...	Нæуæг анги фиццæг бони æхсæвæ	Цуппæрæнизæри	Цуппæрæни	Хæдзæртти

Дигорæмæ ма бæрæг кæнунцæ къæлиндармæ бахæссунмæ фадуат кæмæн нæййес, уæхæн бæрæгбонтæ дæр:

- хуарздзийнади фæдбæл – киндæхсæвæр, кизгæрвист, бафæдауни æгъдау, киндзæ раргом кæнун, муггаги кувд, игурæн бон, фидбилизæй фæййервæзæгæн кувд, æфсадæй кенæ идард балцийæй иссæуæги кувд, лæгдзийнадæ бæвдæсæгæн кади æгъдау искæнун æма æндæртæ;
- нарти кæндитæ – зиани бон, майрæнизæр, сабатизæр, дуинсæй боней садахъа, афæйгæндæ, циртæвдæсæн æма æндæртæ.

Къæлиндар исаразта Регионалон рохситауæг æхсæнадон организаци «Геуæрги Малити»-й сæрдар ТАМАТИ Таймураз.

Дигорæ

Республикон дзиллон æхсæнадон-политикон газет «Дигорæ».
Сæйраг редактор: САКЪИТИ Э. Б.

Газет исаразæг æма уадзæг:
РЦИ-Аланий мухури æма дзиллон комму-
никации гъуддæгуги фæдбæл Комитет.
362003, РЦИ-Алани, г. Дзæуæгигъæу,
Димитрови гъæунгæ, 2.

Редакций адрес: 362015 РЦИ-Алани,
г. Дзæуæгигъæу, Къостай номбæл
проспект, 11, 6-аг уæладзуг.
Тел.: 25-22-56 (факс), 55-08-16; 25-93-00.
E-mail: gazeta-digora@inbox.ru.
Нæ газети сайт: http://gazeta-digora.ru.

Газет регистрацигонд æй бастдзийнади, хабархæссæг
технологитæ æма дзиллон коммуникации сфери Феде-
ралон служби Управлений РЦИ-Аланий. Рег. номер ПИ
№ТУ15-00141, 2017 анзи 14 апрели. Газет мухуругонд
æрцудæй АБЕ «Рауагъдадæ «Хонсайраг регион»-и.
357600, г. Ессентуки, гъæунгæ Никольская, 5а.

Газет цæуй къуæре еу хатт – геуæргибони.
Рафинсуни индекс: 73946.
Тираж 550. Заказ № 1443.
Мухурмæ гъæуама финст æрцæуа – 17.00; 04.07.2025.
Мухурмæ финст æрцудæй – 17.00; 04.07.2025.

Нæ газетæй ист æрмагæй пайда кæнун æнгъезуй, нæ редак-
ций аразийæй. Уæдта гъæуама бæрæггонд уа, нæ газетæй ист
ке æй, е.
Финстæгугæ, къохфинститæ, хуздæн рецензи нæ дæттæн,
уæдта сæ автортæмæ дæр фæстæмæ не 'рветæн.
Газети ци æрмагугæ рацæуа, уонæбæл бæрнондзийнадæ
хæссунцæ сæ автортæ.